

Кузьменко В. І.

Національна академія Служби безпеки України

МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙСЬКОВИЙ» У ЗАГОЛОВКАХ НОВИННИХ ПОВІДОМЛЕНЬ: ФОРМУВАННЯ НАРАТИВІВ У МЕДІАДИСКУРСІ

У статті розкрито метафоричність медіадискурсу, зокрема репрезентацію концепту «військовий» у заголовках новинних повідомлень. З'ясовано, що медіа відіграють ключову роль у висвітленні значущих світових подій, таких як війна РФ проти України, формуючи наративи, громадську думку та розуміння сучасної історичної дійсності, а медіапростір впливає на інтерпретацію, поширює переконання й емоції, сприяючи формуванню колективних уявлень. Автором дослідження встановлено, що вибір мови та тональності визначає наратив, а значущість, надана певним темам, формує суспільні пріоритети. У вибіркового висвітленні та можливих упередженнях проявляється потенціал медіапростору, що впливає на доступну інформацію та розуміння подій. Тут створюються образи ключових осіб, військових, політиків, організацій, впливаючи на їхню рецепцію адресантами. Емоційна мова та візуальні засоби викликають певні реакції, що впливає на запам'ятовування подій. Об'єктом дослідження сучасної лінгвістики є концепт, зокрема його метафорична репрезентація. Увага науковців, зокрема, привертається до того, як метафори формують розуміння абстрактних понять, впливають на світогляд та використовуються в медіа для маніпулювання, впливу на емоції та творення ідеологічних уявлень. Роль медіа у формуванні громадської думки підкреслює їхню відповідальність за точну та збалансовану інформацію. Медіаграмотність є важливою для критичного сприйняття інформації.

Внаслідок проведеного дослідження, зроблено висновок про те, що засмозв'язок медіадискурсу та мови є потужним, медіа використовують метафори як рамкові пристрої для передачі значень і формування думки. Метафори ж у медіадискурсі про війну та військових допомагають глибше зрозуміти різні аспекти, створюють образи військових і війни в українських та американських медіа. У статті з'ясовано, що метафоричні вирази в заголовках новин формують дискурс, впливаючи на сприйняття подій. Приклади метафор створюють певні уявлення про силу та стратегію. Концептуальне відображення пов'язує військові дії з географічними місцями та геополітичними наслідками, формуючи відповідні наративи.

Ключові слова: медіадискурс, наративи, лінгвокультурологія, концепт, поняття, військовий, метафора, метафорична рефлексія концепту.

Постановка проблеми. Значущі події у світі висвітлюються медіа, як то, війна, розв'язана російською федерацією проти України, героїчна боротьба наших військових за звільнення рідної землі, відповідно новинні агентства відіграють ключову роль у створенні наративів навколо цих подій, впливають на формування громадської думки та сприйняття того, що відбувається. Медіапростір впливає на те, як громадськість інтерпретує та розуміє їх, він поширюється на створення переконань і емоцій, що врешті-решт сприяє формуванню колективних уявлень і думок. Вибір мовних засобів і тональності формує наратив, безпосередньо впливаючи на те, як аудиторія сприймає ту чи іншу подію. Значущість, надана певним новинам або темам, може формувати громадські

пріоритети і розставляти акценти у рецепції важливості різних питань.

Роль медіа у формуванні громадської думки також проявляється у вибіркового висвітленні та можливих упередженнях. Редакційні рішення, прийняті новинами, можуть вплинути на інформацію, доступну для громадськості, що призводить до упередженого розуміння подій. Вони створюють наративи навколо ключових дійових осіб, залучених до значущих обставин і фактів, таких як військове протистояння, політичні лідери, організації або соціальні рухи. Зображення цих персоналій впливає на громадське сприйняття їхніх мотивів, дій і становлення довіри. За допомогою емоційної мови, візуальних засобів і технік висвітлення медіа можуть викликати певні емоції

в аудиторії. Означений вплив відіграє ключову роль у тому, як події запам'ятовуються та яким буде емоційний тон, пов'язаний із ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці концепт є об'єктом лінгвокультурологічного та лінгвокогнітивного аналізу, що є об'єктом уваги багатьох українських і зарубіжних науковців. Метафорична репрезентація концептів також ставала предметом дослідження в галузі лінгвістики та когнітивної науки. Серед іноземних учених варто виділити кілька відомих авторів: Джордж Лакофф (George Lakoff) – один із засновників когнітивної лінгвістики, разом із Марком Джонсоном (Mark Johnson) у спільній праці «Metaphors We Live By» (1980) [20] розробили теорію концептуальної метафори. Науковці аналізують, як метафори формують наше розуміння абстрактних концептів, таких як «влада», «любов», «свобода», та як ці метафори визначають нашу культуру і світогляд. Д. Лакофф і М. Джонсон підкреслюють, що метафори є основними структурами людського мислення [20, с. 242]. Глобальність медіа та формування наративів висвітлював у своїх студіях Шон Мурс [21, с. 147].

А. Овсієнко [11; 12] вивчає метафоричні стратегії в медіа, їхнє значення та функціонування в контексті маніпулювання інформацією, впливу на емоції і переконання аудиторії. Праці Л. Одинецької [13] фокусуються на ролі метафор у репрезентації певних соціальних явищ і концептів у журналістських текстах, що допомагають передати складні ідеї простими і зрозумілими образами.

Однак досі ще в мовознавстві немає наукових студій про специфіку метафоричності медіа дискурсу. зокрема репрезентацію концепту «військовий» у заголовках новинних повідомлень.

Постановка завдання. *Актуальність статті* зумовлена об'єктивною потребою у ретельному вивченні репрезентації концепту «військовий» у заголовках новинних повідомлень, а також відсутністю фахових публікацій, присвячених осмисленню цієї теми.

Мета статті – проаналізувати й дослідити метафоричну репрезентацію концепту «військовий» на матеріалі заголовків медіа, виявити базові наративи.

Виклад основного матеріалу. Ш. Мурс [21, с. 147] стверджує, що медіа можуть сприяти посиленню існуючих переконань, створюючи ехокамери, де люди стикаються з інформацією, яка відповідає їхнім уже наявним поглядам. Це явище може ще більше закріпити певні уявлення та

обмежити різноманітність думок. У добу глобальних медіа новини сприяють і глобалізації поглядів. Події з однієї частини світу можуть формувати уявлення та думки людей в інших регіонах, створюючи глобальний наратив.

Роль медіа у формуванні громадської думки підкреслює відповідальність, яку несуть інформаційні платформи за надання точної, збалансованої та різноманітної інформації. Розуміння цього впливу є важливим для споживачів контенту, щоб критично ставитися до інформації, піддавати сумніву наративи та шукати більш нюансоване розуміння значущих подій. Крім того, медіаграмотність і різноманітний медіа-ландшафт є життєво важливими для формування інформованої та критично налаштованої громадськості [22]. Взаємозв'язок між медіадискурсом і мовою є складним і потужним, оскільки медіа використовують лінгвістичні засоби, включаючи метафори, для передачі значень і формування громадської думки. Метафори поширені в медіадискурсі, вони виступають як рамкові пристрої, узагальнюють складні ідеї, спираючись на знайомі концепції, формуючи інтерпретацію аудиторією подій і керуючи її емоційними реакціями [22].

Британський соціолог Норман Феркло, один із засновників і ключових авторитетів у галузі критичного дискурс-аналізу, запропонував теоретичну базу, яка стала підґрунтям для майбутніх досліджень у цій галузі [17]. Важливо зазначити, що критичний дискурс-аналіз розглядається Н. Феркло із соціологічних і лінгвістичних позицій. Для нього аналіз будь-якого тексту передбачає врахування різних аспектів мови, які відображають реальність. Мова, згідно з Н. Феркло, вважається соціальною практикою, тобто, мова є частиною суспільства, а не зовнішнім елементом. Вона також розглядається як соціальний процес, зумовлений немовними рисами в суспільстві. Дослідник представляє аналітичну рамку для критичного дискурс-аналізу «комунікативної події», яку можна категоріювати у трьох вимірах: (I) Текст, (II) Дискурсивна практика та (III) Соціокультурна практика [17].

Взаємозв'язок між цими трьома вимірами можна описати таким чином:

- Текст: аналіз мовних одиниць, таких як лексика, граматики та структури тексту.

- Дискурсивна практика: продукування, поширення, споживання та інтерпретація текстів, а також соціальних і культурних контекстів, у яких ці процеси відбуваються.

– Соціокультурна практика: дослідження ширшого контексту (влада, ідеологія, суспільні структури).

– Таким чином, модель Н. Феркло дає змогу комплексно аналізувати дискурс, враховуючи як мовні, так і соціальні аспекти [16, с. 126].

Н. Феркло [17, с. 146], посилаючись на Д. Лакоффа і М. Джонсона [20, с. 142], стверджує, що метафора відіграє центральну роль у формуванні соціальної та політичної реальності через мову. Він наголошує, що метафори відіграють провідну роль у конструюванні соціальної та політичної реальності [17, с. 159]. Однак метафори розглядаються не лише як мовні інструменти; їх вважають потужними елементами, які формують наше розуміння світу. Н. Феркло підкреслює, що метафора в мові та дискурсі може бути ідеологічно насиченою. Це означає, що використання метафори не є нейтральним; воно несе ідеологічні наслідки, відображаючи та формуючи певні погляди та переконання. Вчений підкреслює значення дослідження взаємодії між альтернативними метафорами.

Альтернативні метафори пропонують різні способи осмислення певної ідеї, концепції або явища. Вони дозволяють розглядати об'єкт чи ситуацію з різних кутів зору, розширюючи можливості тлумачення і сприйняття.

У медійному дискурсі часто використовуються різноманітні метафори для опису військових і пов'язаних із ними явищ. Метафори допомагають глибше зрозуміти різні аспекти війни та роль військових у ній.

Скажімо, висловлювання *«Воїни – це стіна»* – підкреслює роль бійців як захисників, що стримують ворога [14]. *«Солдат – моє натхнення»* – дає віру в майбутнє [15]. *«Солдати – це механізм годинника»* – описує дисципліну, злагоджену роботу та взаємозалежність воїнів [3]. *«Військові – це шторм»* – символізує їхню міць, бойову підготовку, швидкість і руйнівну силу в бою [9]. *«Армія – це броня держави»* – підкреслює оборонну функцію армії та важливість для безпеки країни [7]. *«Солдати – це визволителі»* – наголошує на ролі воїнів у встановленні й підтриманні стабільності [8]. *«Бити ворога»* – солдати нищать ворогів, показують героїзм у протистоянні агресору [1]. *«Дрони падають, як листя восени»* – метафора природи, що вказує на невпинність та безперервність дій [2].

Наведемо приклади інших метафор із негативною конотацією:

«Продажні найманці» – військові ворожої армії, заробітчани, що шукали грошей на крові

[4]. *«Танк бадьорить, як кава»* – протистояння безперервним ворожим атакам [6].

Кожна метафора дає різне уявлення про військових, залежно від контексту та акцентів, які потрібно зробити реципієнтові.

Сучасні дослідження свідчать, що подібні образи активно використовуються в медіадискурсі. Так, О. Ільченко у статті висвітлює метафоричні словосполучення, що ґрунтуються на потенційній сполучуваності слів, підкреслюючи важливість морфологічного вираження компонентів словосполучення [18, с. 23]. Ця розвідка демонструє використання метафор задля створення образів як українських військових та їхньої діяльності у вітчизняних медіа (*«Привид Києва»*, *«Кіборги»*, *«моє серце – сталь, моя кров – Азов»*, *«Конотопський фронт»*, *«ЗСУ найкращі!»*, *«вартівні янголи»*), так і російських завойовників (*«гарматне м'ясо»*, *«"туристи" путіна»*, *«одноразовий»* чи *«незручний» солдат*, *«на концерт кобзона»*, *«Боже, яке кончене»*, *«найсильніша армія світу»*).

Натомість у статті В. Ницполь [10, с. 56] висвітлюється, як війна концептуалізується крізь оптику метафори в американських медіа. Авторка виявляє, що найпродуктивнішими є структурні метафори, такі як *«війна – це злочин»*, *«війна – це руйнування»*, *«війна – це економіка»*, *«війна – це брехня»*, *«війна – це голод»*, *«війна – це гра»*, *«війна – це театр»*, *«війна – це хвороба»*, *«війна – це дорога»* та *«війна – це комунікація»*.

Концептуальна метафора – це когнітивно-лінгвістичне поняття, запропоноване Д. Лакоффом і М. Джонсоном у студії про теорію концептуальних метафор. Автори стверджують, що абстрактні концепції та ідеї часто розуміються і представляються через більш конкретні сенсомоторні досвіди: «метафори як мовні вирази можливі саме тому, що є метафори в концептуальній системі людини» [20]. Іншими словами, люди можуть уявляти одну ідею або домен через інший, що допомагає розуміти абстрактне через знайоме. Ці метафори надають когнітивну рамку для розуміння абстрактних концепцій, пов'язуючи їх із більш дотичними досвідами.

У сфері критичного дискурс-аналізу використання концептуальних метафор є звичайною практикою для дослідження того, як мова впливає і відображає динаміку влади, ідеології та соціальної поведінки.

Концепція метафори, як індикатора дискурсивної та соціокультурної боротьби, запропонована Гюнтером Крессом [19], узгоджується

з поглядами Н. Феркло. Метафори є не лише мовними виразами, а й індикаторами динаміки влади, конфліктів і боротьби в дискурсі та суспільстві. Н. Феркло стверджує, що домінантні метафори відіграють роль у конструюванні певних доменів дискурсу таким чином, що маргіналізуються альтернативні конструкції. Це означає, що поширене використання певних метафор може сприяти маргіналізації поглядів опозиційних груп.

Отже, критичний дискурс-аналіз ілюструє важливість розуміння метафори не лише як мовної риси, а також і як потужного інструменту, що впливає на те, як соціальна та політична реальність конструюється. Ідеологічна інвестиція в метафору, взаємозв'язок між різними метафорами та їхня роль у боротьбі в дискурсі підкреслюються, що висвітлює їхній вплив на формування перспектив і маргіналізацію альтернативних поглядів.

Метафоричні вирази в заголовках новин формують дискурс, впливаючи на сприйняття та інтерпретацію подій. Вирази «*військові навчання НАТО "Весняний штурм"*» та «*підрозділ, як швейцарський годинник*» метафорично передають ідею сили, міцності, виважених і точних ударів, уписуючи дії НАТО й ЗСУ у стратегічний і силовий контекст. Метафора «*бити ворога*» вказує на успішний і впливовий результат, зображуючи дії України у потужному світі.

Концептуальне відображення в заголовках пов'язує військові дії «*полонені найманці з країн Глобального Півдня*» з конкретними географічними місцями «*Глобальний Південь*», швидкою загибеллю «*бійців, термін служби яких вимірюється не в днях, а в годинах*» та геополітичними наслідками «*Полонені найманці з країн Глобального Півдня. Що мають зробити уряди, аби їхні громадяни не гинули на чужій війні?*» [5]. Це відо-

браження створює наратив, у якому військові події пов'язані з певними регіонами та міжнародними відносинами. Згадка про країни Глобального Півдня додає символічного значення дискурсу. Метафоричне представлення іноземних військових, як найманців рф, натякає на прихований і потенційно провокаційний елемент дій. Означений вибір слів сприяє формуванню події в контексті ширших геополітичних напруг.

Висновки. Отже, взаємодія між медійним дискурсом і впливовими силами є динамічною та доволі складною. Медіа, як постачальники інформації, мають значний вплив на формування громадської думки, визначаючи політичні порядки денні та конструюючи наративи навколо значущих подій. Вибір новинних історій, рамкові рішення аналізу та мова першотворів є потужними інструментами, які можуть або кидати виклик, або зміцнювати існуючі структури влади. Уряди, корпорації та інші впливові суб'єкти прагнуть використати медіа як засіб поширення своїх поглядів і збереження контролю над наративами. Водночас медіа-платформи впливають на суспільство, формуючи порядки денні та колективне розуміння соціальних питань. Цей складний зв'язок між новинами та замовниками контенту підкреслює ключову роль медіа в поширенні й динаміці експлікації політичному всередині суспільства. Використання метафоричних виразів у заголовках новин є потужним інструментом для привернення уваги та формування думки аудиторії. Вони допомагають зробити інформацію більш яскравою, такою, що запам'ятовується, задля створення емоційного та візуального зв'язку з читачами.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в осмисленні ролі метафоричної мови у формуванні та поширенні ідеології в дискурсі.

Список літератури:

1. АрміяInform. Бити ворога доводилося у режимі нон-стоп: як «Гран» з побратимами 77 днів боронив Торецьк. URL: <https://surli.cc/euhwmp>
2. АрміяInform. Дрони падають, як листя восени: Галицькі десантники знищили 31 ворожий БПЛА за 10 днів. URL: <https://surli.cc/tnnvxb>
3. АрміяInform. Наш підрозділ, як швейцарський годинник, де кожний солдат є певним гвинтиком. URL: <https://surl.gd/gdrggb>
4. АрміяInform. Обіцяли гроші та гарне життя: полонені найманці з країн Глобального Півдня розповіли про військову службу в рф. URL: <https://surl.li/bplmyl>
5. АрміяInform. Полонені найманці з країн Глобального Півдня. Що мають зробити уряди, аби їхні громадяни не гинули на чужій війні? URL: <https://surl.li/bgmufe>
6. АрміяInform. Танк за 20 метрів бадьорить краще за каву: розвідник з Криму розповів про два дні відбиття ворожих контратак. URL: <https://surl.li/sxjmwv>
7. Збройні Сили України – це не просто армія. Це серце країни, її надія і броня, надлюдська відвага на варті свободи та незалежності. URL: <https://lyceum8.cv.ua/news/1293>.

8. Ле Бай-Кремер А. 80 років визволення Освенцима: на згадку про українського солдата Анатолія Шапіро, який визволяв табір. URL: <https://surl.lu/ijrhxi>
9. Мілітарний. В Естонії стартують масштабні військові навчання «Весняний шторм». URL: <https://surl.li/nsrpxh>
10. Ницполь В. І. Метафорична концептуалізація війни в американському медіадискурсі (на матеріалі статей про російсько-українську війну). *Folium*. Одеса. Видавничий дім «Гельветика», 2023. №2. 78 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2023.2>. с. 55.
11. Овсієнко А. С. Метафора в масмедійному дискурсі. *Соціум. Документ. Комунікація*. Серія: Філологічні науки, 2018. Вип. 6. С. 58–73.
12. Овсієнко А. С. Метафоричні утворення в медійному дискурсі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 2024. С.180–184.
12. Одинецька Л. В. Роль метафори в засобах масової інформації. 2017. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13506>
13. Радіо Свобода. ЗСУ – це стіна, що захищає кожного з нас»: українці вітають свою армію зі святом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29640956.html>.
14. Харлан О. Українські солдати пишуть, що я їх надихаю, але насправді, це вони – моє натхнення. URL: <https://surl.li/nxirc>
15. Fairclough N. *Media Discourse*. London: Edward Arnold, 1995. 214 pp.
16. Fairclough N. *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London and New York, 1995. 265 p.
17. Ilchenko O. A. Metaphorical model of war in the political discourse of the Ukrainian mediaspace in 2014–2023. *Scientific notes of Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. Vol. 34 (73) No. 1, 2023. Part 1. pp. 21–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/04>.
18. Kress G. *Linguistic Processes in Sociocultural Practice*. Oxford: Oxford University Press, 1989. 101 p.
19. Lakoff G. *Metaphors We Live By* / G. Lakoff, M. Johnson. Chicago. University of Chicago Press, 1980. 260 p.
20. Moores Sh. *Media and everyday life in modern society*. Edinburg: Edinburg University Press, Ltd 22 George Square, Edinburgh Reprinted 2003. 176 p. URL: <https://surl.li/momdc>
21. Nidaa H. *Conceptual Metaphors in CNN*. 2024. URL: <https://surli.cc/cdcfvt>

Kuzmenko V. I. METAPHORICAL REPRESENTATION OF THE CONCEPT "MILITARY" IN NEWS HEADLINES: SHAPING NARRATIVES IN MEDIA DISCOURSE

This article reveals the metaphorical nature of media discourse, specifically the representation of the «military» concept in news headlines. It clarifies that media play a key role in covering significant global events, such as Russia's war against Ukraine, shaping narratives, public opinion, and the understanding of contemporary historical reality, and the media space influences interpretation, disseminates beliefs and emotions, contributing to the formation of collective perceptions. The author's research establishes that the choice of language and tone defines the narrative, and the significance attributed to certain topics shapes societal priorities. The potential of the media space is evident in selective coverage and possible biases, which affect the available information and the understanding of events. Here, images of key figures – military personnel, politicians, organizations – are created, influencing their perception by the audience. Emotional language and visual means evoke specific reactions, impacting the memorability of events. The concept, particularly its metaphorical representation, is an object of study in modern linguistics. Scholars' attention is drawn to how metaphors shape the understanding of abstract notions, influence worldview, and are used in media for manipulation, emotional impact, and the creation of ideological constructs. The role of media in shaping public opinion underscores their responsibility for accurate and balanced information. Media literacy is crucial for the critical perception of information. As a result of the conducted research, it is concluded that the relationship between media discourse and language is powerful, with media employing metaphors as framing devices to convey meanings and shape opinion. Metaphors in media discourse about war and the military, in turn, help to understand various aspects more deeply, creating images of the military and war in Ukrainian and American media. The article clarifies that metaphorical expression in news headlines shape discourse, influencing the perception of events. Examples of metaphors create specific ideas about strength and strategy. Conceptual mapping connects military actions with geographical locations and geopolitical consequences, forming corresponding narratives.

Key words: media discourse, narratives, linguoculturology, concept, notion, military, metaphor, metaphorical reflection of the concept.